

Mgr Maciej Popławski¹

NARKOMANIA I JEJ PRZECIWDZIAŁANIE W ŚWIETLE PRAWA ORAZ W PERCEPCJI MŁODZIEŻY

*My nie przegrywamy wojny z narkotykami.
My ją przegraliśmy*

Eduardo Vergara,
dyrektor Asuntos del Sur
najbardziej wpływowego think tanku
w Ameryce Południowej

Streszczenie

Autor dokonuje analizy wybranych zagadnień dotyczących przeciwdziałania narkomanii, w tym m.in. przepisów karnych dotyczących posiadania narkotyków. W artykule zaprezentowano wyniki badań nad postrzeganiem przez

¹ Mgr Maciej Popławski – absolwent Uniwersytetu Warszawskiego, Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych, Instytut Dziennikarstwa, kierunek: dziennikarstwo i komunikacja społeczna w zakresie dziennikarstwo. Praca licencjacka *Korzystanie z elektronicznych przekazów medialnych o treści sportowej a zainteresowania sportem młodzieży* (2012). Studia magisterskie ukończył w 2014 roku na Wydziale Stosowanych Nauk Społecznych i Resocjalizacji, kierunek: kryminologia. Praca magisterska wykonana pod kierunkiem prof. dr hab. Ireny Rzeplińskiej *Postawy młodzieży wobec narkotyków, dopalaczy i uregulowań prawnych związanych z polityką prohibicyjną wobec tych środków na przykładzie uczniów IV Liceum Ogólnokształcącego w Białymstoku*. Zainteresowania naukowe to przestępczość narkotykowa, przestępczość zorganizowana, teorie kryminologiczne. Obecnie zatrudniony w Prokuraturze Okręgowej w Warszawie jako analityk kryminalny.

Kontakt z Autorem: maciejpoplawski.id@gmail.com.

młodzieżą licealną problematyki związanej z narkotykami i dopalaczami. Przedstawiono wybrane przepisy innych państw dotyczące posiadania narkotyków i przeciwdziałania narkomanii.

Słowa kluczowe: narkotyki, dopalacze, narkomania, przeciwdziałanie, młodzież, prawo.

DRUG ADDICTION AND ITS PREVENTION UNDER LAW AND IN THE PERCEPTION OF YOUTH

Abstract

The author analyzes selected issues on the prevention of drug addiction, including the criminal provisions relating to the drug possession. The article presents the results of a research on secondary school students and their perception of the problematic aspects related to drugs and designer drugs. Selected regulations from other countries concerning the drug possession and the prevention of drug addiction were also presented in this article.

Keywords: drugs, designer drugs, drug addiction, preventing, youth, law.

Wprowadzenie

Współczesny świat charakteryzuje się niezwykle szybkim tempem przemian społecznych. Dynamiczny rozwój nauki i techniki, który miał przynieść ludziom szczęście stawia ich bardzo często wobec wyzwań ponad siły i możliwości, wywołując stres lub lęk. Ludzie poszukują różnych sposobów radzenia sobie z utrudnieniami, które niesie życie. Zdarza się, że są to sposoby niewłaściwe i człowiek uzależnia się od różnych środków.

Narkomanię często uznaje się za najszybciej rozwijającą się patologię społeczną. Problem ten dotyczy różnych grup społecznych i wiekowych. Niestety coraz częściej także młodzieży. Nawet dzieci wchodzące w okres dojrzewania będące w wieku 12–14 lat, mają już za sobą doświadczenia ze środkami odurzającymi². Różne badania pokazują, że zażywanie narkotyków przez młodych ludzi tak na świecie, jak i w Polsce ma tendencję wzrostową. Rozwiązanie problemu narkomanii jest jednym z największych wyzwań współczesnego świata. Jak się okazuje nie wystar-

² M. Jędrzejko, M. Cabalski, *Próba diagnozy problemu narkotykowego w Polsce*, [w:] M. Jędrzejko (red.), *Narkomania, spojrzenie wielowymiarowe*, Pułtusk-Warszawa 2009, s. 146.

czą jedynie ostre sankcje za posiadanie narkotyków, ale należy również kłaść nacisk na edukację, wsparcie społeczne i medyczne, które obecnie w Polsce wydaje się szczególnie niedostateczne. Zasadnym krokiem jest więc dokonanie refleksji na temat polityki narkotykowej, sposobów przeciwdziałania narkomanii i przestępczości z nią związanej.

Słowo „narkomania” pochodzi z języka z greckiego. *Narke* oznacza odurzenie, natomiast *mania* szaleństwo. Pojęcie narkomanii nie jest jednoznaczne. Jedną z definicji narkomanii opracował w 1957 r. Komitet Światowej Organizacji Zdrowia ONZ, zgodnie z którą „narkomania jest stanem zatrucia okresowego lub chronicznego spowodowanego powtarzającym się przyjmowaniem narkotyków w postaci naturalnej lub syntetycznej”³. B. Szukalski określa narkomanię jako „stałe lub okresowe przyjmowanie środków odurzających w celach niemedycznych, które prowadzi do uzależnienia lub jest jego wynikiem”⁴. Wbrew temu co twierdzą zwolennicy pełnej legalizacji narkotyków i postrzegania narkomanii jako problemu indywidualnego danej osoby, zjawisko zażywania narkotyków przez człowieka ma z reguły określone negatywne skutki dla jego najbliższego otoczenia, zakłóca prawidłowe funkcjonowanie całego społeczeństwa rodząc szereg negatywnych konsekwencji i kosztów. Zjawisko narkomanii opiera się przede wszystkim na uzależnieniu od narkotyków, które B. Szukalski określa jako „ciężką, przewlekłą chorobę ośrodkowego układu nerwowego (OUN) z nawrotami występującymi nawet po długich okresach abstynencji”⁵.

Uznając narkomanię za jedną ze współczesnych patologii istotnie wpływających na życie społeczne, trzeba zwrócić uwagę na jej związek z obecnym systemem prawnym. Państwo mając na uwadze ochronę swoich obywateli przyjmuje odpowiednie środki, których celem jest zapobieganie patologiom i aspołecznym zachowaniom. W zależności od rodzaju niepożądanego zachowania stosuje się różne instrumenty działania. W przypadku narkomanii polski ustawodawca postanowił posłużyć się m.in. prawem

³ <http://www.pzks.pl/doc/pdf/sem4.pdf>, [26.02.2015].

⁴ B. Szukalski, *Narkotyki. Kompendium wiedzy o środkach uzależniających*, Warszawa 2005, s. 3.

⁵ *Ibidem*, s. 4.

karnym, aby skutecznie odstraszać obecnych i przyszłych konsumentów narkotyków, jak również wpłynąć na zmniejszenie podaży narkotyków. Użyto zatem systemu prohibicyjnego wobec narkotyków i ma to pełne odzwierciedlenie w polskich przepisach karnych. Co do zasady, posiadanie jakiegokolwiek ilości środków odurzających jest przestępstwem.

Posiadanie narkotyków a polskie prawo

Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii⁶ (w dalszej części u.p.n.) weszła w życie dnia 4 października 2005 r., uzupełniona o rozwiązania dostosowane do regulacji Unii Europejskiej, zastępując ustawę z dnia 24 kwietnia 1997 r. o przeciwdziałaniu narkomanii⁷. Ustawa zawiera szereg regulacji, które mają na celu ochronę dobra społecznego jakim jest życie ludzkie i przeciwdziałanie narkomanii. Znajdują się w niej m.in. przepisy dotyczące instytucji odpowiedzialnych za działalność wychowawczą, edukacyjną, terapeutyczną i zapobiegawczą. To uregulowanie prawne określa też zakres pomocy osobom uzależnionym.

Przepisy karne dotyczące narkotyków są zawarte w rozdziale 7 ustawy, wyodrębniając m.in. następujące przestępstwa:

- wytwarzanie, przetwarzanie albo przerabianie środków odurzających lub substancji psychotropowych albo przetwarzanie słomy makowej (art. 53 u.p.n),
- wyrabianie, posiadanie, przechowywanie, zbywanie lub nabywanie przyrządów, jeżeli z okoliczności wynika, że służą one lub są przeznaczone do niedozwolonego wytwarzania, przetwarzania lub przerobu środków odurzających lub substancji psychotropowych (art. 54 u.p.n.),
- przywóz, wywóz, przewóz, wewnątrzspółnotowe nabycie lub wewnątrzspółnotowa dostawa środków odurzających, substancji psychotropowych lub słomy makowej (art. 55 u.p.n.),

⁶ Dz. U. Nr 179, poz. 1485 z późn. zm.

⁷ DZ. U. z 2003 r. Nr 24, poz. 198 z późn. zm.

- wprowadzenie do obrotu środków odurzających, substancji psychotropowych lub słomy makowej albo uczestniczenie w takim obrocie (art. 56 u.p.n.),
- udzielenie innej osobie środka odurzającego lub substancji psychotropowej, ułatwienie albo umożliwienie ich użycia albo nakłanianie do użycia takiego środka lub substancji (art. 58 u.p.n.),
- ułatwienie użycia albo nakłanianie do użycia w celu osiągnięcia korzyści majątkowej środka odurzającego lub substancji psychotropowej (art. 59 u.p.n.),
- niepowiadomienie, mając wiarygodne informacje i będąc właścicielem lub działającym w jego imieniu zarządcą albo kierownikiem zakładu gastronomicznego, lokalu rozrywkowego lub prowadząc inną działalność usługową, organów ścigania o popełnieniu przestępstwa z art. 56, 58, 59 u.p.n (art. 60 u.p.n.),
- posiadanie środków odurzających lub substancji psychotropowych (art. 62 u.p.n),
- uprawa maku, z wyjątkiem maku niskomorfinowego, konopi, z wyjątkiem konopi włóknistych lub krzewów koki (art. 63 u.p.n),
- zabór w celu przywłaszczenia środków odurzających, substancji psychotropowej, mleczka makowego lub słomy makowej (art. 64 u.p.n.),
- nielegalna uprawa maku niskomorfinowego lub konopi włóknistych (art. 65. u.p.n.),
- niedozwolone wyrabianie, przetwarzanie, przerabianie, stosowanie, przywóz z zagranicy wywóz za granicę, przewóz w tranzycie, nabywanie, posiadanie lub przechowywanie prekursorów (art. 66 u.p.n.),
- niedopełnienie obowiązku prowadzenia ewidencji wytwarzania, przetwarzania, przerobu środków odurzających, substancji psychotropowych, lub prekursorów i obrotu nimi (art. 67 u.p.n.),
- promocja i reklama środków odurzających i substancji psychotropowych (art. 68 u.p.n.).

Sankcje karne, które grożą za wyżej wymienione przestępstwa są zróżnicowane. W zależności od czynu ustawodawca przewidział różne dolegliwości karne. W myśl jak największej represyjności prawa karnego wobec „podaży” narkotyków, za wprowadzenie do obrotu środków odurzających, substancji psychotropowych w znacznej ilości grozi kara nawet do 12 lat pozbawienia wolności. Podobnie w przypadku handlu narkotykami, górna granica kary, wynosi 10 lat. Jeżeli handlarz sprzedaje środek odurzający lub substancję psychotropową małoletniemu, ułatwia użycie albo nakłania go do użycia takiego środka lub substancji, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3. Również surowa kara, bo do 8 lat pozbawienia wolności, grozi za uprawę mogącą dostarczyć znacznej ilości słomy makowej, liści koki, żywicy lub ziela konopi innych niż włókniste. Ze statystyk kryminalnych wynika, iż przestępstw stwierdzonych dotyczących podaży środków odurzających jest mniej, niż tych dotyczących posiadania.

Ustawa była wielokrotnie nowelizowana (ostatnio w kwietniu 2015 r.), najczęściej poprzez rozszerzenie wykazów substancji zakazanych, w szczególności mając na uwadze przede wszystkim regulacje dotyczące „dopalaczy”. Obecnie polska ustawa jest jedną z najsurowszych regulacji dotyczących narkotyków w państwach europejskich. Wyrazem pewnej liberalizacji była nowelizacja z 2011 roku, wprowadzająca art. 62a u.p.n. o posiadaniu środków odurzających lub substancji psychotropowych w ilości nieznacznej, przeznaczonych na własny użytek sprawcy. W takim przypadku postępowanie można umorzyć również przed wydaniem postanowienia o wszczęciu śledztwa lub dochodzenia, jeżeli orzeczenie wobec sprawcy kary byłoby niecelowe ze względu na okoliczności popełnienia czynu, a także stopień jego społecznej szkodliwości. Nie mniej jednak stosowanie tego artykułu nastrocza szereg trudności, ponieważ prokurator ma dowolność w interpretacji określenia „nieznaczna ilość”. Dla przykładu, odnotowywano sprawy, w których dochodziło do umorzenia postępowania w przypadku posiadania 5 gramów marihuany, podczas gdy w innej prokuraturze sprawy trafiały do sądu w przypadku posiadania 0,5 grama marihuany. Występuje więc sytuacja, w której w ustawie znajdują się elementy zasady oportunistycznego ścigania

przestępstw stojące w opozycji z dominującą w polskim systemie karnym zasadą legalizmu. Obie zasady można zdefiniować w następujący sposób: „legalizm ścigania oznacza nałożony na organ procesowy obowiązek wszczęcia i przeprowadzenia postępowania karnego w razie podejrzenia popełnienia przestępstwa, podczas gdy oportunistyczny ścigania akceptuje prawo (uprawnienie) organów do swobodnego decydowania w kwestii wszczęcia i kontynuowania procesu karnego”⁸.

Pod koniec 2014 roku Helsińska Fundacja Praw Człowieka opublikowała raport podsumowujący wprowadzone w 2011 zmiany, w szczególności art. 62a u.p.n. Główny wniosek płynący z opracowania brzmi: „liczba umorzeń spraw o posiadanie narkotyków, w tym umorzeń na podstawie art. 62a u.p.n. – najważniejszej zmiany nowelizacji – jest wciąż stosunkowo mała”⁹. Możliwość odstąpienia od ścigania posiadania narkotyków w przypadkach mniejszej wagi miała zasadniczo odciążyć wymiar sprawiedliwości od zajmowania się tego typu sprawami. Według szacunków Instytutu Spraw Publicznych w 2008 r. pracownicy organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości, na pracę nad sprawami z art. 62 u.p.n., przeznaczali 1631377,2 godzin, a na jednego ukaranego za przestępstwo z art. 62 u.p.n. przypadła średnio koszt w wysokości co najmniej 687300 zł¹⁰. Ściganie zatem tego typu przestępców, posiadaczy niewielkiej ilości narkotyków na własny użytek, którzy stanowią zdecydowaną większość w przypadku przestępstw narkotykowych, poważnie godzi w ekonomiczne interesy państwa i stanowi duże obciążenie wymiaru sprawiedliwości. Można zakładać, iż zmiany przyjęte w 2011 nie ograniczyły w znaczący sposób ponoszonych kosztów, gdyż na podstawie art. 62a u.p.n. umorzono 2145 spraw w 2012 r. oraz 3132 w 2013 r., co przy ponad 11 000 spraw o posiadanie nar-

⁸ K. Sobczak, *Ściganie przestępstw według zasady legalizmu czy oportunistycznego?*, [http://www.lex.pl/czytaj/-/artykul/sciganie-przestepstw-wedlug-zasady-legalizmu-czy-oportunistycznego], [27.02.2015].

⁹ P. Kubaszewski, *Nowelizacja ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii w trzy lata po jej wejściu w życie – raport z praktyki stosowania*, http://www.hfhr.pl/wp-content/uploads/2014/12/HFPC_nowelizacja_upn_09122014, [7.02.2015].

¹⁰ E. Kuźmicz, Z. Mielecka-Kubień, J. Stasiowski, D. Wiszejko-Wierzbicka, *Penalizacja posiadania narkotyków – działania instytucjonalne i koszty*, „Analizy i Opinie” 2009, nr 101, s. 8.

kotyków rocznie stanowi stosunkowo niewielki procent¹¹. Należy również odwołać się do ważnego argumentu, przytaczanego przez autorów nowelizacji z 2011 roku, iż restrykcyjny model karania posiadaczy narkotyków ma negatywny wpływ na działania o charakterze terapeutycznym oraz leczniczym podejmowanych wobec tak okazjonalnych, jak i nałogowych konsumentów narkotyków. Jak podaje raport Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka: „represja, spychając użytkowników narkotyków do podziemia, utrudniła realizację efektywnej polityki socjalnej i zdrowotnej wobec tych osób, powodując trudności w dostępie do nich służb socjalnych i medycznych”¹². Należy mieć zatem nadzieję, iż kolejne zmiany ustawy pozwolą na efektywną pomoc osobom uzależnionym. Co więcej osoby odpowiedzialne za zmiany przepisów przestaną traktować konsumentów narkotyków jako przestępców w rozumieniu kodeksu karnego, a zaczną postrzegać je jako osoby chore, potrzebujące pomocy zarówno medycznej jak i społecznej.

Posiadanie narkotyków a prawo zagraniczne – na przykładzie Stanów Zjednoczonych Ameryki i Portugalii

Prohibicja, czyli częściowy lub pełny zakaz produkcji i dystrybucji napojów alkoholowych został wprowadzony ze względu na wydarzenia w USA w latach 1920-1933. Obecnie termin ten jest odnoszony do ogólnoświatowego podejścia do narkotyków.

Stany Zjednoczone, jako jedno z pierwszych państw na świecie wypowiedziały wojnę środkom odurzającym, co wskazuje K. Krajewski pisząc, „iż Stany Zjednoczone stały się inicjatorem i liderem globalnej polityki prohibicji wobec narkotyków i tę wiodącą rolę zachowują do dzisiaj. Podejmowane działania związane były nie tylko z przekonaniem o tym, że narkotyki są czymś szkodliwym i złym, z „moralizatorskimi” i „misjonarskimi” skłon-

¹¹ P. Kubaszewski, *Nowelizacja ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii w trzy lata po jej wejściu w życie – raport z praktyki stosowania*, http://www.hfhr.pl/wp-content/uploads/2014/12/HFPC_nowelizacja_upn_09122014, [27.02.2015].

¹² Ibidem.

nościami Amerykanów”¹³. Takie podejście na początku XX wieku wiązało się również z pewnymi uprzedzeniami etnicznymi występującymi w USA (m.in. w stosunku do mniejszości chińskiej palącej opium), a także skomplikowaną grą polityczną na arenie międzynarodowej, jaką na przełomie wieków toczyło rodzące się mocarstwo USA. Za początek prohibicji narkotykowej można uznać przyjęcie przez Kongres USA w 1912 roku tzw. Ustawy Harrisona, która początkowo miała charakter fiskalny, dopiero dalsza interpretacja Sądu Najwyższego nadała jej obecny kształt. Był to asumpt do późniejszych regulacji ONZ i wszczęcia, głównie za sprawą USA, wojny przeciwko narkotykom. Stany Zjednoczone są przykładem jednego z najbardziej restrykcyjnych ustawodawstw w zakresie posiadania i handlu narkotykami. Zatem zmiany, które zachodzą w prawie narkotykowym poszczególnych stanów Ameryki Północnej skłaniają do pewnej refleksji.

Władze niektórych stanów USA zaczynają dostrzegać problem nieefektywności założeń prohibicyjnych, w szczególności wobec użytkowników miękkich narkotyków. Waszyngton i Kolorado są pierwszymi stanami USA, w których zalegalizowano posiadanie marihuany. Osoba, która ukończyła 21 lat, może tam posiadać 1 uncję (28,3 grama) marihuany bez obawy, że wejdzie w konflikt z prawem. W obu stanach uprawa konopi indyjskich, ich przetwarzanie i sprzedaż marihuany mają być uregulowane przepisami i obłożone podatkiem. Władze stanu Waszyngton spodziewają się z tego tytułu setek milionów dolarów rocznie i zamierzają przeznaczyć te środki m.in. na szkoły i ochronę zdrowia¹⁴. W Kolorado zezwolono też na legalną sprzedaż marihuany do celów rekreacyjnych i medycznych, dzięki czemu zebrano w pierwszym miesiącu po legalizacji ponad 3,5 mln dolarów z podatków i opłat¹⁵. Również Alaska w 2015 roku dołączy do stanów, w których posiadanie i hodowla marihuany, a następnie sprzedaż będą całkowicie legalne, obwarowane przepisa-

¹³ K. Krajewski, *Sens i bezsens prohibicji prawo karne wobec narkotyków i narkomanii*, Zakamycze 2001, s. 29-30.

¹⁴ <http://prawo.money.pl/aktualnosci/wiadomosci/arttykul/legalizacja;marihuany;w;usa;obama;nie;zamierza;interweniowac,240,0,1216240.html>, [26.06.2014].

¹⁵ http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,114871,15608932,USA__Stan_Kolorado_zarabia_miliony_na_sprzedazy_marihuany.html, [26.06.2014].

mi stanowymi. Według Jeffrey Mirona, ekonomisty z Harvardu, gdyby legalizacja objęła całe Stany, dałoby to skarbowi państwa około 6,2 mld dol. rocznie z tytułu podatków i pozwoliłoby zaoszczędzić 7,7 mld, które pochłania egzekucja prawa antynarkotykowego¹⁶.

Jeszcze dalej idące zmiany nastąpiły w 2001 roku w Portugalii, która zdecydowała się na całkowitą dekryminalizację posiadania narkotyków zarówno miękkich jak i twardych. Początkowe obawy wobec tak odważnego posunięcia okazały się bezpodstawne. Wbrew początkowym obawom krytyków nowej strategii, badania pokazują, że liczba użytkowników narkotyków w Portugalii nie tylko dramatycznie nie wzrosła, lecz wręcz w niektórych grupach zmniejszyła się. Dodatkowo zasadniczo spadła liczba zakażeń HIV oraz zachorowań na żółtaczkę typu B i C, będących skutkiem zażywania narkotyków¹⁷. Portugalska filozofia dotycząca narkotyków opiera się na twierdzeniu, iż świat wolny od narkotyków jest iluzją. „Eksperci odpowiedzialni za portugalskie reformy założyli też na wstępie, że już samo traktowanie używania narkotyków jako przestępstwa kryminalnego jest dla wielu osób przeszkodą w wyjściu z nałogu. Kryminalizacja powodowała, że wielu użytkowników narkotyków nie zgłaszało się po pomoc lekarską, ze strachu przed karą lub z obawy, że zostanie to odnotowane w ich aktach i będąc dowodem na kryminalną przeszłość będzie miało dalsze konsekwencje, na przykład uniemożliwi znalezienie pracy”¹⁸. Portugalska ustawa z 2000 roku dokładnie określa ilości graniczne narkotyków, które można posiadać, aby nie otrzymać zarzutu handlu narkotykami, który nadal jest przestępstwem o charakterze kryminalnym. Przyjęto dawki narkotyków wystarczające na 10-dniową ich konsumpcję przez jedną osobę (ustawa określa szczegółowo dopuszczalne ilości – w gramach lub pastylkach każdego z narkotyków: marihuana – 25 gramów, haszysz – 5 gramów, kokaina – 2 gramy, heroina – 1 gram, LSD bądź ekstazy – 10 pastylek)¹⁹. W przypadku zatrzy-

¹⁶ <http://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/1588697,1,usa-stany-legalnej-marihuany.read>, [04.03.2015].

¹⁷ A. Domoślawski, *Polityka narkotykowa w Portugalii: Korzyści wynikające z dekryminalizacji używania narkotyków*, Warszawa 2011, s. 9.

¹⁸ Ibidem, s. 18.

¹⁹ Ibidem, s. 21.

mania osoby posiadającej dopuszczalne ilości środków odurzających nie popełnia ona przestępstwa a jedynie wykroczenie administracyjne. Osobę taką traktuje się jako konsumenta i otrzymuje ona szeroką ofertę pomocową. Może skorzystać z programu redukcji szkód, leczenia lub – w przypadku użytkowników opiatów – terapii substytucyjnej metadonem.

Pierwsza linia przeciwdziałania narkomanii polega na wielu działaniach prewencyjnych, które muszą mieć charakter ciągły, a nie jednorazowy. Za te działania są odpowiedzialne m.in. ministerstwo zdrowia i polityki społecznej. Drugi aspekt prewencji dotyczy działalności tzw. komisji odwodzenia. Tutaj model działania wygląda następująco: „Kiedy użytkownicy narkotyków zostają zatrzymani, policja spisuje ich dane i konfiskuje nielegalne narkotyki, po czym zostają zwolnieni z nakazem stawienia się przed komisją. Czasami istnieje konieczność sprawdzenia informacji i spisania dokumentów na komisariacie, ale nie jest to ani zatrzymanie ani areszt. Jeśli osoba wezwana przed komisję nie stawi się, można zastosować sankcje administracyjne, takie jak grzywna, utrata prawa jazdy, nakaz pracy społecznej lub zakaz przebywania w określonym miejscu. W czasie wywiadu komisja ustala powody, dla których uzależniona osoba zażywa narkotyki, od jak dawna to czyni, jakich narkotyków używa, w jakim żyje środowisku i czy ma pracę. Spotkanie jest rozmową, w czasie której komisja stara się uświadomić konsumentowi narkotyków ich szkodliwość, zaleca podjęcie leczenia i informuje o różnych metodach leczenia, ostrzegając też przed konsekwencjami kolejnych zatrzymań.”²⁰. W przypadku osób, które stają przed komisją po raz pierwszy, niemal zawsze postępowanie zostaje zawieszona i nie nakłada się żadnych kar. Przy ponownym zatrzymaniu okazjonalnego konsumenta, komisja zazwyczaj nakłada karę w wysokości od 30 do 40 euro, przy kolejnych, odpowiednio więcej. Pozostałe sankcje wykorzystywane w takich przypadkach to: nakaz prac społecznych, regularne zgłaszanie się przed komisję lub wstrzymanie wypłacania środków z pomocy społecznej, zobowiązanie uzależnionego do podjęcia sześciotygodniowej terapii

²⁰ Ibidem, s. 25.

grupowej w zamian za zawieszenie grzywny²¹. Ideą działalności komisji jest indywidualne podejście do każdego przypadku, odejście od karnej represji i próba wpłynięcia na konsumenta innymi środkami. Ponadto jest oferowana szeroka pomoc w zakresie reintegracji ze społeczeństwem, minimalizowania ryzyka uzależnienia i redukcji szkód (m.in. programy wymiany igieł).

Problem narkomanii w percepcji młodzieży licealnej

W 2014 roku przeprowadzono badania własne z wykorzystaniem ankiety środowiskowej, których przedmiotem były postawy licealistów z Białegostoku wobec narkotyków, dopalaczy i uregulowań prawnych związanych z narkotykową polityką prohibicyjną. Poszukiwano odpowiedzi na następujące pytania badawcze:

1. Jakie są wzorce korzystania z narkotyków i dopalaczy przez uczniów?
2. Jaka jest wiedza białostockich licealistów na temat działania i skutków zażywania narkotyków i dopalaczy?
3. Jak białostoccy licealiści oceniają narkotykową politykę prohibicyjną Państwa?

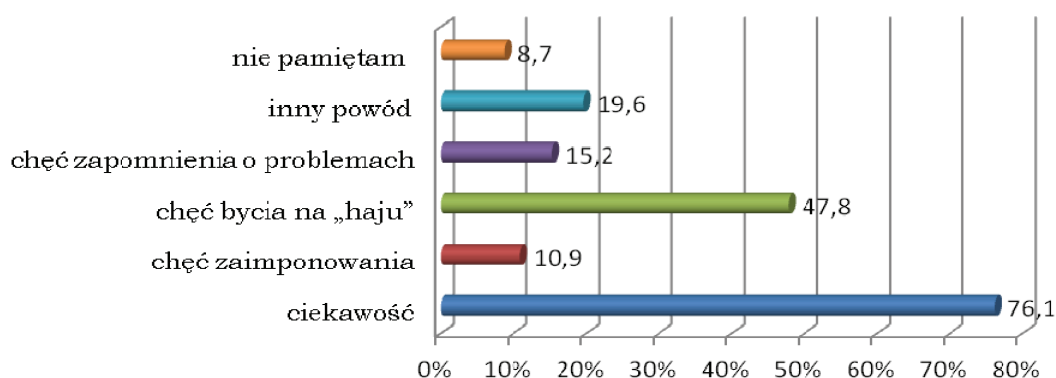
Specjalnie przygotowane narzędzie badawcze, którym był kwestionariusz ankiety, miało wstęp, w którym przedstawiono cel badań, podano instrukcję wypełniania i zapewniono o anonimowości. Część główną stanowiło 35 pytań/twierdzeń (w większości zamkniętych, przy nielicznych pytaniach półotwartych). Na końcu kwestionariusza znajdowała się metryczka respondenta. Ankietowanie odbywało się w trakcie zajęć lekcyjnych. Aby zapewnić młodzieży swobodę wypowiedzi i zagwarantować anonimowość, w trakcie ankietowania był obecny tylko badacz (bez obecności nauczyciela). Zgromadzony materiał empiryczny zakodowano, surowe wyniki wprowadzono do programu Excel, dokonując obliczeń, a następnie uzyskane dane poddano analizie ilościowej i jakościowej.

Z analizy wynika, iż większość respondentów nie miała nigdy kontaktu z narkotykami i dopalaczami. Największy odsetek –

²¹ Ibidem.

tych badanych, którzy zażywali środki odurzające – deklarował bardzo rzadką częstotliwość używania, co może wskazywać na konsumpcję okazjonalną i rekreacyjną. Problem stosowania dopalaczy w badanej grupie zaistniał w niewielkim stopniu, gdyż tylko trzy osoby zadeklarowały, iż przynajmniej raz w życiu miały kontakt z nowymi substancjami psychoaktywnymi. Główną substancją odurzającą, z której korzystała młodzież była marihuana (do zażywania pochodnych konopi indyjskich przyznała się prawie jedna trzecia ankietowanych). Odpowiada to innym wynikom badań przeprowadzanych na reprezentatywnych grupach młodzieży, w których wskaźnik zażywania marihuany był na podobnym poziomie. Badani oceniają, że głównym powodem sięgnięcia po narkotyki przez młodzież jest ciekawość i chęć pocucia się na „haju” (wykres 1), a więc także dwie przyczyny najczęściej wymieniane w literaturze przedmiotu.

Wykres 1. Przyczyny sięgania po środki odurzające. Opinia osob zażywających

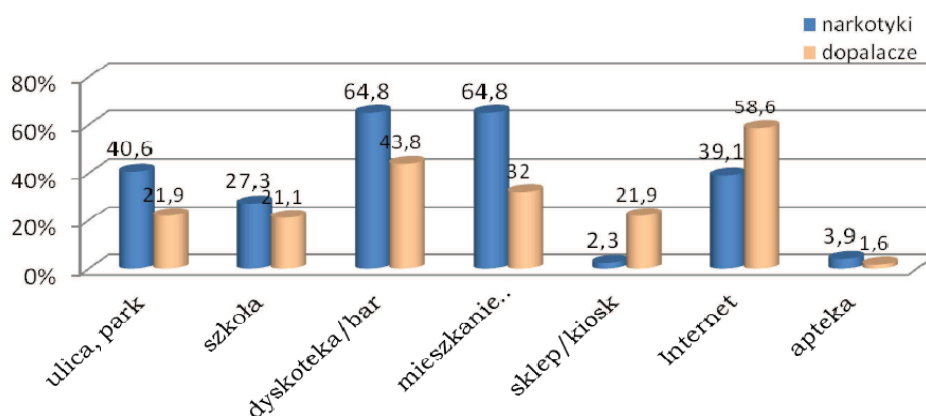

Źródło: badania własne.

Do najpopularniejszych miejsc zakupu narkotyków należą, według badanych, dyskoteka/bar oraz mieszkanie diler, coraz mniejsze możliwości zakupu są na ulicy i w parku. Może to wskazywać na dużą liczbę „drobnych” dilerów, którzy zaopatrują swoich klientów (najczęściej znajomych) we własnym mieszkaniu, nie obawiając się żadnych konsekwencji. Według uzyskanych wskazań dla większości odbiorców dostawcą środków

odurzających jest kolega. W przypadku dopalaczy głównym miejscem nabycia, po zamknięciu, w 2010 roku wielu sklepów stacjonarnych, stał się Internet (wykres 2), w którym nowe substancje psychoaktywne można kupić bez trudności.

Wykres 2. Miejsca, w których są dostępne narkotyki i dopalacze

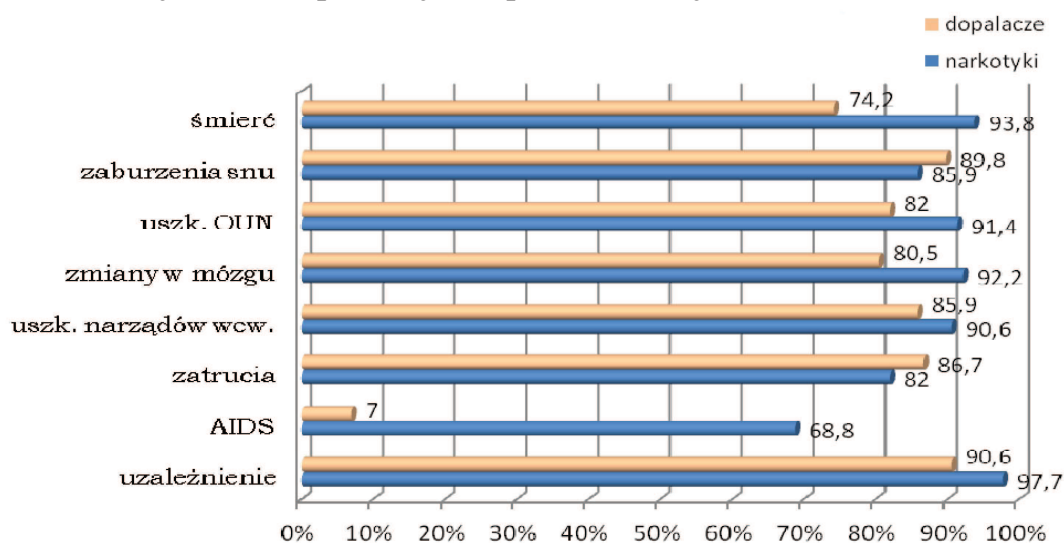

Źródło: badania własne.

Białostoccy licealiści mają dużą wiedzę na temat negatywnych konsekwencji stosowania środków odurzających. Generalnie jednak wskazania obejmujące skutki zażywania dopalaczy są niższe od wskazań dotyczących skutków przyjmowania narkotyków. Niższe wskazania przy zdrowotnych skutkach zażywania dopalaczy pokazują, że substancje te są traktowane przez respondentów jako „łagodniejsze” (wykres 3). Zatem dopalacze powszechnie są ciągle uważane za substancje mniej groźne niż tradycyjne narkotyki. Jest to wbrew alarmom lekarzy medycyny, tym bardziej, że są to substancje o ciągle zmieniającym się składzie i trudnych do przewidzenia skutkach.

Z kryminologicznego punktu widzenia istotne są wskazania dotyczące kryminogennych konsekwencji zażywania. Większość badanych wskazała istnienie zależności między popełnianiem przestępstw a stosowaniem środków odurzających (wykres 4).

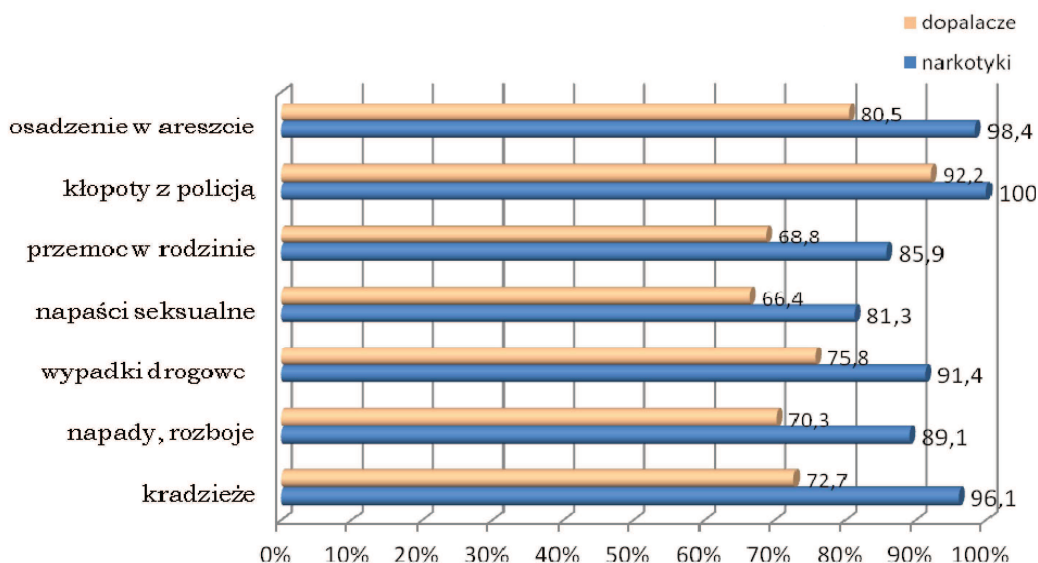
Wykres 3. Negatywne konsekwencje zdrowotne uzależnienia od narkotyków i dopalaczy w opinii badanych

Źródło: badania własne.

Mimo pewnych kontrowersji pojawiających się wokół tego zagadnienia respondenci nie mieli wątpliwości w kwestii powstawania niektórych zachowań przestępczych jako wyników stosowania środków odurzających. Również w tym przypadku wskaźniki we wszystkich rodzajach konsekwencji dla dopalaczy były niższe niż dla narkotyków. Wszyscy lub prawie wszyscy ankietowani uznali, iż kłopoty z policją (100%), kradzieże (96,1%), osadzenie w areszcie (98,4%) mogą być skutkiem uzależnienia od narkotyków. Blisko jedna czwarta badanych uznała, iż wypadki drogowe „nie” są negatywnym skutkiem zażywania dopalaczy, a w przypadku narkotyków wskaźnik ten wyniósł niecałe 9%. Ponieważ posiadanie dopalaczy nie jest kryminalizowane wysokie wyniki dotyczące zależności pomiędzy uzależnieniem od dopalaczy a osadzeniem w areszcie (80,5%) i kłopotami z policją (92,2%) mogą być spowodowane przekonaniem o czynach przestępczych dokonanych pod wpływem dopalaczy (wykres 4).

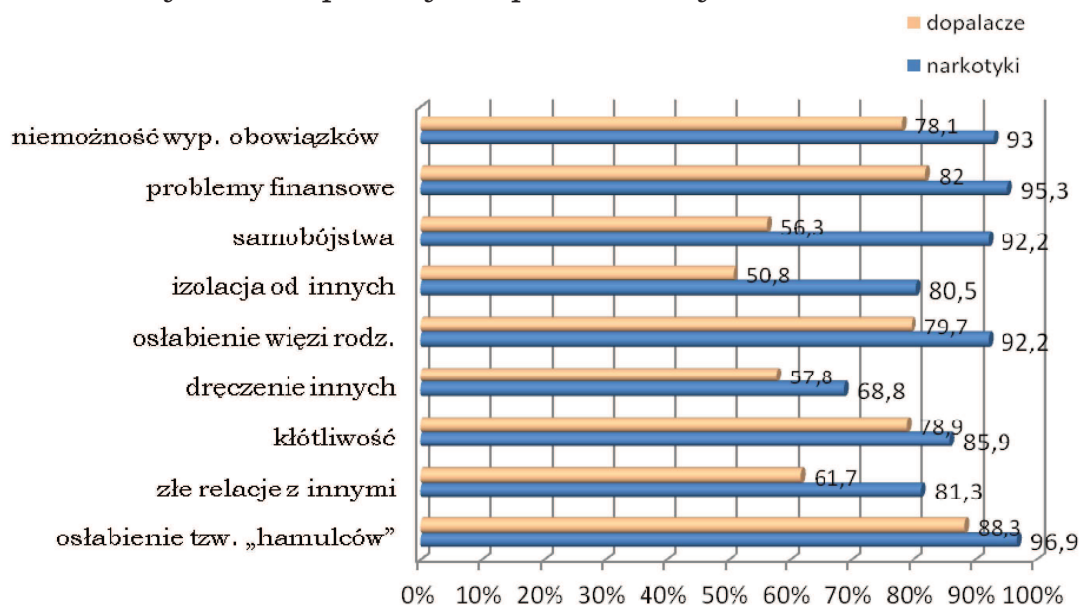
Wykres 4. Konsekwencje kryminogenne uzależnienia od narkotyków i dopalaczy w opinii badanych

Źródło: badania własne

Narkomania przez większość ankietowanych jest postrzegana jako duży problem społeczny (wykres 5). We wszystkich rodzajach skutków społecznych odsetek wskazań odnośnie dopalaczy jest niższy niż w przypadku narkotyków. Zatem dopalacze są traktowane jako bezpieczniejsza forma odurzania się, nie przynosząca tak negatywnych skutków w społecznym funkcjonowaniu jednostki. Znacząca różnica występuje przy wskazaniach dotyczących samobójstw. Dwa razy więcej badanych powiązało odbieranie sobie życia z narkotykami niż dopalaczami. Najczęściej jako negatywne konsekwencje społeczne uzależnienia od narkotyków ankietowani wskazywali: osłabienie tzw. „hamulców”, osłabienie więzi rodzinnych, samobójstwa, problemy finansowe i niemożność wypełniania obowiązków (wszystkie wskazania powyżej 90%). Z kolei zażywanie dopalaczy najczęściej może powodować takie negatywne skutki społeczne jak: osłabienie tzw. „hamulców” (najwięcej wskazań 88,3%), problemy finansowe, kłótniwość, osłabienie więzi w rodzinnych i niemożność wypełniania obowiązków (wszystkie wskazania blisko 80%).

Wykres 5. Negatywne konsekwencje społeczne uzależnienia od narkotyków i dopalaczy w opinii badanych

Źródło: badania własne.

Respondentów charakteryzuje dość punitywne stanowisko względem narkotyków. Większość jest zdania, iż zachowania konsumentów narkotyków powinny być regulowane przez rozwiązania prawna karnego. Ci respondenci nie zgadzają się więc z twierdzeniem, iż zakaz posiadania środków odurzających znacząco ogranicza wolności osobiste człowieka. Również większość badanych stwierdza, iż posiadanie dopalaczy powinno być zakazane prawnie. Mimo dość restrykcyjnych poglądów na temat związku prawa i środków odurzających, większość badanych twierdzi, iż obecne sankcje grożące konsumentom narkotyków są zbyt surowe i zwiększenia wymagają dolegliwości karne dla handlarzy i dilerów narkotyków.

Podsumowanie

Często w dzisiejszych czasach problem narkomanii jest utożsamiany z walką z samymi narkotykami i ich użytkownikami. Oczywistym jest, że jedno z proponowanych rozwiązań to ograniczanie popytu i podaży poprzez surowe sankcje karne. Działania

te można uznać za mało skuteczne i pochłaniające ogromne nakłady finansowe nieporównywalnie większe od tych, które są przeznaczane na pomoc medyczną i społeczną dla osób dotkniętych problemem narkomanii. W ten sposób *człowiek* pozostaje gdzieś na uboczu tego całego sporu, tej walki o jego życie i dbania przez państwo o jego dobro.

W imię walki z narkotykami chętnie też stygmatyzuje się młodych ludzi, którzy są rekreacyjnymi użytkownikami narkotyków. Zdarza się, że po prostu próbują ich po raz pierwszy, i natychmiast mogą spotkać się z poważnymi konsekwencjami ze strony wymiaru sprawiedliwości. Skoro brawurowa jazda samochodem, spożywanie alkoholu w miejscu publicznym może być wykroczeniem, to czy posiadanie narkotyków nie powinno też być wykroczeniem, za które grozi wysoka grzywna i dodatkowe obowiązki jak np. stawienie się do specjalistycznej placówki pomagającej w uzależnieniach? Nie ma doskonałej recepty na walkę z narkomanią. Jednak jak pokazuje zmieniające się podejście niektórych krajów europejskich m.in. Portugalii, Czech, Hiszpanii, a także Stanów Zjednoczonych do problemu narkotyków, należy stopniowo zredukować politykę całkowitej represji na rzecz polityki redukcji szkód.

Problem narkotyków powinien być rozpatrywany nie tylko w aspekcie polityki karnej, ale głównie polityki społecznej, edukacyjnej oraz medycznej. Zmiany w uregulowaniach prawnych dotyczących narkotyków mogą być dobrą receptą na zapobieganie przestępczości z nimi związanej. Pewnego rodzaju wyjściem może być klasyfikowanie i rejestrowanie części czynów jako wykroczeń (przykład stanowi Portugalia, w której utworzono instytucję komisji zniechęcającej, która „zajmuje” się użytkownikiem narkotyków, nie mniej jednak nie jest jednostką prawa karnego). Zmiana prawa może być też korzystna dla organów ścigania, które wtedy będą miały większe środki i dodatkowe możliwości, aby uderzać w producentów i dilerów, odpowiedzialnych za podaż, ponieważ obecnie większość przestępstw narkotykowych dotyczy posiadania zabronionych substancji, a więc głównie obejmuje konsumentów okazjonalnych. Na tle uzyskanych wyników badania, jak również w opinii Autora, konsumentów okazjonalnych

należy oddać pod kontrolę innych instytucji, a wymiarowi sprawiedliwości pozostawić jedynie poważniejsze przypadki.

Bibliografia

1. Domosławski A., *Polityka narkotykowa w Portugalii: Korzyści wynikające z dekryminalizacji używania narkotyków*, Warszawa 2011.
2. Jędrzejko M., Cabalski M., *Próba diagnozy problemu narkotykowego w Polsce*, [w:] M. Jędrzejko (red.), *Narkomania, spojrzenie wielowymiarowe*, Pułtusk-Warszawa 2009.
3. Krajewski K., *Sens i bezsens prohibicji prawo karne wobec narkotyków i narkomanii*, Zakamycze 2001.
4. Kubaszewski P., *Nowelizacja ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii w trzy lata po jej wejściu w życie – raport z praktyki stosowania*, http://www.hfhr.pl/wp-content/uploads/2014/12/HFPC_nowelizacja_upn_09122014, [27.02.2015].
5. Kuźmich E., Mielecka-Kubień Z., Stasiowski J., Wiszejko-Wierzbicka D., *Penalizacja posiadania narkotyków – działania instytucjonalne i koszty*, „Analizy i Opinie” 2009, nr 101.
6. Sobczak K., *Ściganie przestępstw według zasady legalizmu czy oportunistu?*, <http://www.lex.pl/czytaj/-/artykul/sciganie-przestepstw-wedlug-zasady-legalizmu-czy-oportunizmu>, [27.02.2015].
7. Szukalski B., *Narkotyki. Kompendium wiedzy o środkach uzależniających*, Warszawa 2005.
8. <http://prawo.money.pl/aktualnosci/wiadomosci/artykul/legalizacja;marihuany;w;usa;obama;nie;zamierza;interweniowac,240,0,1216240.html> [26.06.2014].
9. http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,114871,15608932,USA__Stan_Kolorado_zarabia_miliony_na_sprzedazy_marihuany.html [26.06.2014].
10. <http://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/1588697,1,usa-stany-legalnej-marihuany.read> [04.03.2015].
11. <http://www.pzks.pl/doc/pdf/sem4.pdf>, [26.02.2015].